

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

"השקיפה"

ראשי פרקים

- א. כל השקפה שבתורה
- ב. השקפה – התערבות פעילה ומצערת
- ג. צערו וסבלו של הנשקף – נפעל
- ד. השקפה מן השמים – ברכה
- ה. גדול כוחן של בעלי המעשרות שהופכין את הקללה לברכה

א. כל השקפה שבתורה

בפרשה העוסקת במצות "ביעור מעשרות" (דברים כו, יב-טו) מופיע תחילה נוסח הוידוי שעל המתוודה לומר בעת קיום המצוה: "ביערתני הקודש מן הבית" וכו', ולבסוף – נוסח הבקשה שעליו לבקש: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש" (שם, שם, טו).

הפועל "שקף" המהווה מרכיב במילה "השקיפה" אינו זר במקרא, והוא מופיע לעיתים לא נדירות. לפעמים בצורת הפעיל ("השקיף") ולפעמים בצורת נפעל ("נשקף"). ועלינו לשאול מה משמעותו של פועל זה: כלום אין זו אלא מילה נרדפת לראיה, הבטה והסתכלות – כפי שהמילונים מציעים, או שמא יש בו, בפועל זה, משמעות מיוחדת, הגורמת להעדפת השימוש במילה זו – במקום שהמקרא מצא לנכון – על פניהן של מילים נרדפות אחרות?

רש"י, כפרשן לשוני, נתן דעתו לנושא זה וקבע כלל: "ממקום גבוה לנמוך – קרויה השקפה" (פירושו לשיר השירים ו, ט).¹ לאור זאת יש לומר, כי המילה "השקיפה" שלפנינו עדיפה על "הביטה", משום שעל ה' לראות ממקום גבוה

1. סיוע לרש"י – הפסוק בתהלים קב, כ: "כי השקיף ממרום קדשו".

"השקיפה"

– "מן השמים" – למקום נמוך, לעבר עם ישראל ולעבר האדמה – "וברך את עמך את ישראל ואת האדמה". אולם עדיין השאלה בתקפה, שהרי לא מעט מקראות משתמשים במילה "ראייה" כלפי ה', גם כאשר מדובר "ממקום גבוה לנמוך". כמו: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ" (בראשית א, ה); "וירא אלוקים את הארץ והנה נשחתה" (שם, ו, יב); "משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם" וכיוצא באלה רבים. נכון, קביעתו של רש"י עומדת במבחן המקראות – בכל מקום שנאמר הפועל "שקף" אכן מדובר בראיה ממקום גבוה לנמוך, אך מאחר וישנם מקראות רבים, שבהם מופיע פועל אחר על אף שמדובר בראיה ממקום גבוה לנמוך – יש לבדוק, באותם מקראות שבהם מועדף הפועל "שקף" על פני פועל אחר, את הסיבה להופעתו, דוקא במקראות אלה.

רבי אלכסנדר נטן דעתו לתופעה זו ואמר:

גדול כוחו של בעלי המעשרות שהופכין את הקללה לברכה, שבכל מקום שנאמר בו השקפה – לשון צער הוא,² שנאמר 'וישקיפו על פני סדום' (בראשית יח, טז), 'וישקף ה' אל מחנה מצרים' (שמות יד, כד), 'בעד החלון נשקפה ותיבב' (שופטים ה, כח), 'וישקיפו אליו שנים שלושה סריסים' (מלכים ב ט, ל), 'כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי וארא בפתאים' (משלי ז, ו), והשאר – כולם פתרונם לשון צער, חוץ מזו: 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך', ולא עוד אלא שהופכין קללה לברכה (תנחומא תשא יד).³

כאן יש לעמוד על משמעות המלים: "לשון צער הוא": האם התכוון רבי אלכסנדר לומר, כי דרכו של המקרא להשתמש בפועל "שקף" כאשר המסתכל מצטער לנוכח מה שעניו רואות, ואילו פעילותו הוא אינה אלא פאסיבית, או שמא התכוון לומר, כי השימוש בפועל זה יבוא כאשר

2. סיוע לדבריו – ראה ירמיהו ו, א: "רעה נשקפה מצפון".

3. וראה את המקבילה בשמות רבה מא, א, ורש"י לבראשית יח, טז, האומר: "כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך, שגדול כח מתנות עניים, שהופך מידת הרוגז לרחמים".

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

המסתכל פעיל, אקטיבי, דהיינו: הוא יוצר את הצער, הוא גורם את הסבל, הוא מביא את היגון?

דומה, כי המקבילה לדברי רבי אלכסנדר המופיעה בירושלמי תבהיר את כוונתו, שם נאמר:

רב הונא בר אחא בשם רבי אלכסנדר: בוא וראה כמה גדול כוחו של עושי מצוה, שכל 'השקפה' שבתורה ארורה, וזה בלשון ברכה (ירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה).

ממקבילה זו, שבה לא מופיעה ההגדרה "צער" אלא "ארורה" ניתן להסיק, כי המשקיף אינו פאסיבי – מסתכל ומצטער, אלא אקטיבי – מביא את הקללה למקום הנשקף, הוא שיוצר אותה והוא שגורם אותה. לאמור: המילה "הבטה" או "ראיה" – מבטאת צפייה, הסתכלות, כצופה העומד מן הצד ומתבונן בנעשה. לא כן "השקפה", שאיננה צפייה, אלא התעורבות פעילה. הצופה, הוא שעושה את הרעה לנשקף.

אכן, מקראות נוספים – אלה שהוזכרו לעיל בדברי רבי אלכסנדר – יסייעו לקביעה זו.

כאשר התורה מספרת על שלושת אורחיו של אברהם, כי השקיפו לעבר סדום: "וישקיפו על פני סדום" (בראשית, יח, טז) – היא מתכוונת אולי לומר, שאנשים אלו יצרו את הצער, היו אחראים לו;⁴ וכאשר התורה מספרת, כי ה' השקיף באשמורת הבוקר אל עבר המצרים: "וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן" (שמות יד, כד) – היא מתכוונת לומר גם כאן, שה' השקיף כדי להשחיתם,⁵ שהרי במשפט הסמוך נאמר: "ויהם את מחנה מצרים!"

כך גם במקרא העוסק בהפלתה של מלכות אחאב ובעלייתו של יהוא לשלטון. על מה שהתרחש בחצר המלוכה, כאשר הופיע שם יהוא, ואיזבל קראה לעברו מן החלון: "זמרי הורג אדוני" – מספר התנ"ך כך: "וישא פניו אל החלון ויאמר: "מי איתי מי? וישקיפו אליו שנים שלושה סריסים. ויאמר: שימטוה! וישמטוה,

4. ראה בספורנו: "השקפה לרעה".

5. ראה ברש"י: "ויבט, כלומר פנה אליהם להשחיתם", וראה בתרגום יונתן שתרגם "ואריק מימרא דה' על משרי".

"השקיפה"

ויז מדמה אל הקיר ואל הסוסים וירמסנה" (מלכים ב ט, לב-לג). אף כאן ברור, כי המשקיפים היו אקטיביים, הם שיצרו את הצער: הרגו את איזבל וסייעו להשתלטותו של יהוא.

ב. השקפה – התערבות פעילה ומצרת

עתה, בעקבות הקביעה דלעיל, אפשר להאיר מספר מקראות סתומים, שכוונתם לא היתה ברורה די הצורך.

א. אברהם, כידוע, התיצב לימינה של העיר סדום והעתיר לה' בעבורה. הוא טען: "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע... חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט!"! ה' השיב לו: "אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם" (בראשית יח, כה-לב). לאחר מכן הסכים ה' לשאת לעיר גם עבור ארבעים וחמשה, ארבעים, שלושים, עשרים ואף עשרה; אך אלה, כידוע, לא נמצאו. סופו של דבר – ה' הפך את סדום ואת בנותיה. עמדת ה' ברורה והתוצאות נראו לעין. אך מה היתה עמדת אברהם לאחר תשובת ה'? האם שוכנע? האם הסכים להפיכה זו ולהמטרת "גפרית ואש מאת ה' מן השמים"?

לכאורה, אין במקרא כל מילה על כך. אך לא כן. לאור הנאמר לעיל – יש ויש! שהרי לאחר מכן נאמר: "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'. וישקף על פני סדום ועמורה ועל כל פני ארץ הכנע וירא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן" (שם, יט, כז-כח). מילה זו – וישקף – אומרת, כי אברהם הסכים להפיכה זו ואולי גם "השתתף" בה; אם לא באופן פיזי – הרי בתמיכה מוסרית, כדברי הספורנו: "וישקף – השקפת איבה על רוב פשעם".

ב. כאשר הגיעו יצחק ורבקה אל אבימלך לגרר, אמר יצחק על אשתו כי אחותו היא. על ההתרחשות לאחר מכן מסופר בתורה: "ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו. ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר, אך הנה אשתך היא, ואיך אמרת אחותי היא?" (בראשית כו, ח-ט).

השקפה זו של אבימלך לתוככי דירתו של יצחק – אינה הצצה סתמית הבאה מתוך סקרנות או מקריות. לאור הנאמר לעיל ניתן להניח גם כאן, כי המלה

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

"וישקף" שובצה כאן כדי לרמוז, כי אבימלך בלש אחרי יצחק ורבקה במטרה להציק להם ולצערם. אפשר שאריכות הימים גרמה לכך, שהאורחים נידמו לו כטרחנים והוא חיפש תואנה כיצד להתנכל להם – דבר שאמנם עשה מאוחר יותר כאשר הורה ליצחק: "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד", ואפשר שהחליט לקחת לעצמו את רבקה בכוח הזרוע (כפי שהוא עצמו מציין: "כמעט שכב אחד העם את אשתך"), אך נמנע מלעשות זאת כל עוד לא ידע בברור מהו מעמדה האישי. בין כך ובין כך – מאפשרת המילה "וישקף" להבין את מגמותיו של אבימלך כלפי אורחיו, ולסלק את מסכת התמימות שעטה על עצמו.

ג. באותו אירוע של השתלטות יהוא על הממלכה (שכבר הוזכר לעיל) – נאמר: "ויבוא יהוא יזרעאלה ואיזבל שמעה ותשם בפוך עיניה ותיטב את ראשה ותשקף בעד החלון. ויהוא בא בשער ותאמר: השלום זמרי הורג אדוניו?" (מלכים ב', ט, ל-לא).

הפרשנים סבורים שאיזבל החליטה להחניף למהפכן, והשתדלה למצוא חן בעיניו כדי שישאנה. נתינת הפוך בעינים והטבת הוראש – מעידים על כך (ראה רש"י ורד"ק). אך למה אמרה: "השלום זמרי הורג אדוניו"? האין כאן התגרות והכעסה? האין בדברים אלה משום סתירה למעשיה הקודמים?

רש"י הבחין בסתירה זו, ופירש את דבריה כך: "אם הורגת את אדוניך – אין זה דבר חדש, שהרי זמרי גם הוא הרג את אלה בן בעשה" (ראה מלכים א טז, ח-י). לדעתו, יש לראות גם במלים אלה דברי חנופה וסלחנות – והסתירה נעלמה כלא היתה.

אך לדידנו ניתן לפרש פסוקים אלו באור אחר. המלה "ותשקף" מאפשרת לחשוף את מגמותיה של איזבל בהתנהגות זו: היא התכוונה לצאת נגד יהוא, להתיצב נגדו ולהרע לו. בשעה זו כאשר היא נדרשת לנהוג אבילות וכניעה בעקבות מות המלך, באים, אולי, הטיפוח העצמי וההתגדרות החיצונית – להפגין עליונות, שלטון וכושר נחישות. המלים: "השלום זמרי הורג אדוניו" – מהוות התגרות, לעג, ובוז, ומוכיחות על מגמתה כלפי רוצח המלך (ראה פירושו השני של הרלב"ג), ולא פלא, איפוא, אם תגובתו היתה "שימטוה!" ולאחר מכן "וירמסנה".

"השקיפה"

ד. בסוף ימיו של דוד, כאשר פשטה המגיפה בעם, בעקבות מפקד האוכלוסין שערך יואב – נצטווה דוד על ידי הנביא גד, לעלות לגורן ארונה היבוס, לבנות שם מזבח ולהקריב עליו קרבן ריצוי לה'. "ויעל דוד כדבר גד כאשר ציווה ה'. וישקף ארונה וירא את המלך ואת עבדיו עוברים עליו, ויצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה. ויאמר ארונה: מדוע בא אדוני המלך אל עבדו? ויאמר דוד לקנות מעמד את הגורן, לבנות מזבח לה' ותיעצר המגפה מעל העם. ויאמר ארונה אל דוד: יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו; ראה הבקר לעולה והמורגים וכלי הבקר לעצים. הכל נתן ארונה המלך למלך; ויאמר ארונה אל המלך ה' א-לוהיך ירצך. ויאמר המלך אל ארונה: לא! כי קנו אקנה מאתך במחיר ולא אעלה לה' א-לוהי עלות חינם. ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמישים" (שמואל ב כד, יט-כד).

אף כאן מוזכרת המילה "וישקף"; אך כלום נוכל גם כאן ליישם את אשר אמרנו לעיל? האין לפנינו גודש של דברי חיבה והערצה, שארונה שפע בהם לקראת דוד? תחילה הוא משתחוה אפיים ארצה ומכנה עצמו עבד, ולבסוף הוא מציע לו חינם את הגורן, את בעלי החיים ואת הכלים הנתונים בו, בתוספת ברכה כי "ה' א-לוהיך ירצך"; האמנם ניתן לומר לאחר כל הגילויים הללו, כי ארונה רצה להרע לדוד?

כן! הקורא במרוצה לא יבחין בכך, הוא יראה לפניו אדם השופע דברי חיבה, הערצה וויתור, אך אפשר שדוקא משום כך בחר המקרא במילה "וישקף" ולא במילה "וירא" או "זיבט", כי רצונו לרמוז, שארונה לא היה כה נדיב-לב, ואבירותו אינה אלא "אחד בפה ואחד בלב".

צא וראה: ארונה מכונה כאן "המלך" (כג); יתכן שהמקרא מבקש להצביע, כי איש זה, שהיה אולי מלך יבוס עד לכיבושה בידי דוד – לא השלים עדיין עם נפילתו. ועל אף שהמשיך להתגורר בנחלתו שבירושלים וקבל על עצמו, מתוך חוסר ברירה, את שלטונו של דוד – לא העריצו ולא כנע לו; אפשר שנטר לו איבה וציפה ליום, שבו יוכל להחזיר לעצמו את המלוכה. האין זה אפשרי, לאור זאת, שארונה התמלא זעם לנוכח "פלישתם" של דוד ועבדיו אל תוך נחלתו? נכון, ארונה משתחוה, מגלה הכנעה ונדיבות, אך המילה "וישקף" מצביעה, כאמור, על כוונות זדוניות המסתתרות מאחורי לשון חלקה וכריעה כנועה.

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

דוד הבחין, אולי, בכך וזו הסיבה לפייסנות המופלגת – בדברים ובממון שהפגין כלפי ארונה. פייסנות זו עשתה את שלה וארונה לא נקט כל פעולה נגד דוד, אך אין בכך כדי להסתיר את הזרמים המחשבתיים שזרמו להם במוחו של ארונה במהלך השיחה עם דוד.

עתה ניתן להסביר את המקבילה למעשה הנ"ל שבדברי הימים א כא, כא. שם הוחלפה המילה "וישקף" במלה "ויבט": "ויבוא דוד עד ארנן ויבט ארנן וירא את דוד ויצא מן הגורן וישתחו לדוד אפים ארצה". כלום מקרי הוא? לאור הנאמר לעיל ניתן להציע, כי המספר שינה, והשתמש כאן במילה רכה יותר, מתוך רצון לרמוז, שבסופו של דבר הפך "וישקף" ל"ויבט", כלומר: הרצון לצער ולהזיק לא בא לידי מימוש וביצוע, והמחשבה הרעה, במקרה זה, כאילו לא היתה, לא נגרמה כל רעה.

ג. צערו וסבלו של הנשקף – נפעל

הדברים שהוצגו לעיל נכונים גם כאשר הפועל "שקף" מופיע בצורת נפעל. גם כאן עלינו להציע – בהתאם לדבריו של רבי אלכסנדר – כי מדובר בכל מקום בהשקפה של צער, של סבל, אך לדידנו, באנו להדגיש, כי ההישקפות עצמה היא זו שגרמה לצער ולסבל.

דבורה הנביאה מספרת בשירתה על נצחון ישראל במלחמה נגד כנען ועל גבורתה של יעל אשת חבר הקיני נגד סיסרא – שר צבא האויב. בין השאר היא שרה: "בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא, בעד האשנב, מדוע בושש רכבו לבוא? מדוע אחרו פעמי מרכבותיו?" (שופטים ה, כח).

לא נאמר כאן "בעד החלון השקיפה אם סיסרא"; לו היה נאמר כך, היינו נזקקים לפרש שאם-סיסרא בהסתכלות זו גרמה לזולת צער וסבל; אך ההיפך הוא הנכון: לה, לאם סיסרא, נגרם צער וסבל; תוך כדי הסתכלות בעד החלון החוצה ובהמתינה לבנה שבושש לבוא – נוצר צערה. היא היתה למודה, שבנה בא אליה בכל יום, בשעה השלישית או הרביעית, והנה עתה לא הגיע גם בשעה השישית,⁶ ולפיכך גבר צערה וסבלה. המילה "נשקפה"

6. "בושש" – בוא-שש, ראה: בראשית רבה יח, ו.

"השקיפה"

אומרת, איפוא, כי ההסתכלות וההבטה החוצה, הציפיה והצפיה לכיוון האופק – הן שגרמו לה לצער ולסבל.

כך גם במעשה עם מיכל אשת דוד. "והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לו בלבה" (שמואל ב' ו', טז ודבה"י א טו, כט).

אף כאן לא נאמר "ותשקף". לדעתנו – משום שהיא לא התכוונה במעשה זה לצער מישהו או לגרום לו לסבל. המלה "נשקפה" – תואמת כאן יותר, כי כאמור, היא רומזת על סבל שנגרם לה במעשה זה, ועל צער שהתהווה אצלה בהבטה זו, כפי שהתנ"ך מספר בהמשך: "ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה" (שם, שם, כג) וכפי שקבעו חז"ל: "עד אותו מעשה היה לה, מכאן ואילך – לא היה לה" (סנהדרין כא ע"א).

עתה נוכל להסביר את דבריו של שלמה, בהוכיחו את הנער לבל יתפתה לדבריה של הזונה. הוא אומר: "לשמרך מאשה זרה, מנכריה אמריה החלקה. כי בחלון ביתי, בעד אשנבי נשקפתי. וארא בפתאים, אבינה בבנים נער חסר לב" (משלי ז, ה-ז).

במוסר זה מבקש, כאמור, שלמה לשמור את הנער מאשה זרה, מנוכריה מפתה. הוא מספר, כי ראה בעד חלון ביתו ובעד אשנבו כיצד הנער, חסר הלב, נגרר אחר נשים מפתות והתוצאה היתה – "רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה" (שם, שם, כו). אך מדוע הוא משתמש במילה "נשקפתי" בנפעל, כלום לא היה מתאים יותר להשתמש במילה "השקפתי"? אך לאור הדברים דלעיל יבוא מקרא זה על מקומו. לו היה אומר "השקפתי" – היה משמעו: גרמתי צער למישהו אחר בהשקפה זו, אך מכיון שהצער לא נגרם כאן לזולת, אלא לשלמה עצמו, והוא נתהווה מן ההסתכלות דרך החלון, מראיית הצעירים הפתאים, חסרי החכמה והנסיון – לפיכך השתמש כאן ב"נשקפתי" בנפעל.

ד. השקפה מן השמים – ברכה

כאמור בדברי רבי אלכסנדר – אין הדין כך ב"השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל" (דברים כו, טו). כאן אין ההשקפה יוצרת צער; נהפוך הוא: היא יוצרת ברכה לעם ולאדמה. אך ראה פלא: מכאן

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

ואילך, בכל מקום אחר בו מוזכרת השקפה מן השמים – הרי היא תמיד השקפה של ברכה, של שמחה, או של הצלה, של עזרה.

המשורר בתהלים מספר, כי "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את א-לוהים" (יד, ב; נג, ג). בשני מזמורים אלה מתוארת סיטואציה, שבה אומר הנבל בלבן כי אין א-לוהים וכתוצאה מכך – "השחיתו והתעיבו". בשעה זו משקיף ה' מן השמים ומחפש את נאמניו, את דורשיו. מובן מאליה שהשקפה זו לא מביאה עמה צער ויגון על נאמניו. נהפוך הוא: היא באה להעניק להם חיבה ולהושיט להם יד ידידותית מול אלה המתכחשים והמתנכרים לו.

בדומה לכך גם ההשקפה שבפסוק הבא: "כי השקיף ממרום קדשו, ה' משמים אל ארץ הביט" (תהלים קב, כ). הרקע המסגרת לפסוק זה מתאר עני שמתעטף ושופך את שיחו לפני ה' (א), על ש"כל היום חרפוני אויבי" (ט). הוא מבקש מאת ה' כי ישקיף מן השמים ל"שמוע אנקת אסיר, לפתח בני תמותה" (כא). אף כאן, כאמור, מדובר בהשקפה חיובית, שיש בה הצלה ועזרה.

התמונה אינה שונה ברקע המסגרת לפסוק: "עד ישקיף וירא ה' משמים" (איכה ג, נ). אף כאן מדובר במתפלל המקונן על כי "פצו עלינו פיהם כל אויבינו" (מו). ותקונו – כי ה' ישקיף מן השמים ויציל, יסייע, יושיע.

וכך אין המובן שונה כאשר "שקף" יופיע בנפעל אך בכיוון הפוך: מן הארץ אל השמים, כמו במקרא: "מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה, ברה כחמה, איומה כנדגלות" (שיר השירים ו, י). אם נפרש כדעת חז"ל שמדובר במערכת יחסים שבין הקב"ה לבין עם ישראל, הרי שהשתקפות זו כלפי שמים – היא חיובית, משמחת ונושאת עמה געגועים ושמחת אביב.

הוא אשר אמר רבי אלכסנדר, שכל השקפה מצערת, חוץ מזו, מ"השקיפה", ולפי דברנו מכיל הכלל שלו כל "השקפה" שבא מן השמים אל בני אדם, ולא דוקא זו שבפרשת "וידוי מעשרות".

ה. גדול כוחן של בעלי המעשרות שהופכין את הקללה לברכה

כאן המקום לשאול: אם אמנם כל "השקפה" הבאה מן השמים נושאת עמה הבטה חיובית, מבורכת, לא של צער וקללה אלא של חיוב וסיוע – למה

"השקיפה"

אמר רבי אלכסנדר (במקבילה שבירושלמי הנ"ל): "בוא וראה כמה גדול כוחן של **עושי מצוה**, שכל השקפה שבתורה – ארורה וזה לשון ברכה?" לאמור, בזכות מצוה זו של מעשרות וביעור מעשרות – הקב"ה משקיף על עמו השקפה של ברכה. האמנם כל ההשקפות החיוביות הבאות מן השמים שהוזכרו לעיל מהוות תגובה לקיום מצוה? הן משם עולה, כי הקב"ה מסייע לעמו, עוזר לו ומחלצו מרעה אף ללא כל קיום מצוה! די שאתה "משכיל דורש אלוקים" אף ללא מצוה כלשהי, הלא כן? מה, איפוא, פשר קביעתו של רבי אלכסנדר?

לכאורה, אפשר להשיב לשאלה זו ולומר, כי רבי אלכסנדר מתיחס בדבריו אל התורה בלבד. בה – כל "השקפה" היא לשון צער, וזו ש"בביעור-מעשרות" – לשון שמחה, בשל קיום המצוה, ואין דבריו מתיחסים אל כל "השקפה" אחרת שברחבי התנ"ך, ואין כל מקום להכלילם. אך אפשר להשיב בדרך אחרת מבלי לתחום את דבריו לתורה בלבד. אפשר לומר, כי אכן כל "השקפה" שבאה מן השמים – ובכל מקום בתנ"ך – היא חיובית ואוצרת סיוע ועזרה, אך היא לא כוללת ברכה לפיריון האדם והאדמה. הצלה – כן, ברכה – לא! זו ניתנת לעושי מצוה בלבד, שהופכים את הקללה לברכה!

סיוע כלשהו להצעה זו ניתן לראות בפסוק: "וצדק משמים נשקף" (תהלים פה, יב). הכיצד? ובכן פרק פ"ה בתהלים עוסק תחילה בשבתו של ה', על שהוא רוצה את ארצו, מסלק חרון אפו ומשיב את עמו אליו. תיאור זה מסתיים בבקשה: "הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו" (ח). לאחר מכן, בחלקו השני, מתוארת קרבת ה' ליראיו וברכת ה' לארצו, אך ברכה זו באה לאחר הפסוק הבא: חסד ואמת נפגשו – צדק ושלוש נשקף", ואז בא הפסוק שענינו בו: "אמת מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף", ומה משמעותו של "נשקף" זה? הנה התשובה בפסוק הבא: גם ה' יתן **טוב** וארצנו תתן **יבולה**". לאמור, הברכה תוגש ותנתן רק בתנאי שהחסד והאמת נפגשו, והצדק והשלוש נשקף. ארבעה ערכים אלה – חסד, אמת, צדק ושלוש – הם ערכי מצוה, שאותם דורש הקב"ה לקיום ולעשיה. רק אז **ישתקף** הצדק, דהיינו הצדקה, מן השמים. הוא אשר אמרנו: הברכה שב"השקפה" מבוססת על קיום מצוה תחילה.

אפשר שלזאת התכוון רבי אלכסנדר.

הרב ד"ר מאיר גרוזמן

בשולי הדברים ייאמר, כי ישנם שני מקראות נוספים שבהם מופיע הפועל "שקף", הראשון – בשירת ישראל שבמדבר: "ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון" (במדבר כא, כ), והשני – בסיפור בלק ובלעם: "ויקח בלק את בלעם ראש הפעור הנשקף על פני הישימון" (שם, כג, כח). מאחר ושני מקראות אלה עוסקים באתרים גיאוגרפיים שונים, שהאחד גבוה מן השני, דהיינו: שהגבוה נשקף על פני הנמוך, ואין הם עוסקים בבני אדם או בהקב"ה – אין למאמר זה ענין לכלול אותם בתוכו. כאן תתפרש המילה "נשקפה" או "נשקף" כפשוטה – הפסגה הגבוהה נשקפת על פני הנמוכה.